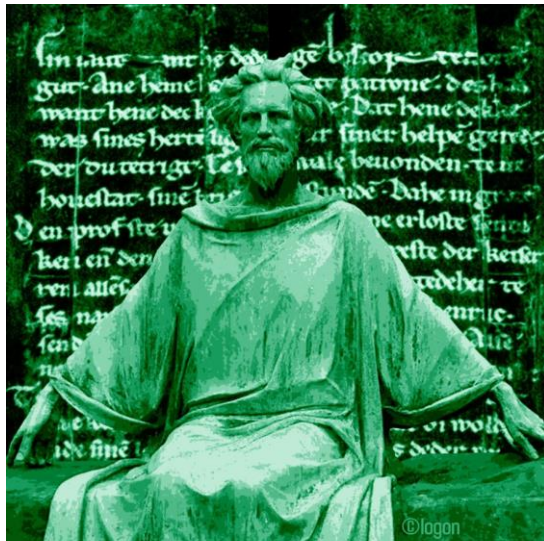

Hesselse Ka.l

Tèèdschriif va

Veldeke Hasselt vzw

**Verièneging virre bescherreming, behaag
èn premeuse van 't Hessels**

Vèèfde joargank - okteuber 2012

Nummereu 17

COLOFON

Voorzitter : Marco Clerinx

Ondervoorzitter : Leo Schruers

Secretaris : Monique Cox

Penningmeester: Daniëlle Putzeys

Zetel vzw: Abraham Orteliuslaan 4, 3500 HASSELT

Redactiecomité: Monique Cox

Gerda Sas

Leo Schruers

Xavier Staelens

Marco Clerinx

Hessels-taalkundig advies: Xavier Staelens

Hesselse spelling: Marco Clerinx

Eindredactie en lay-out: Gerda Sas

Email: veldeke.hasselt@gmail.com

Website: www.veldekehasselt.be

Drukkerij Aerts, Hasselt

V.u.: Marco Clerinx, Sasput 6, 3500 Sint-Lambrechts-Herk

Alleen de auteur is verantwoordelijk voor zijn bijdrage. Overname is slechts mogelijk na voorafgaande toestemming van de auteur en de redactie.

Hesselse Ka.l

Tèedschrif va

**Veldeke Hasselt vzw,
Veriéneging virre bescherreming, behaag èn
premeuse van 't Hessels**

Vèèfde joargank - okteuber 2012 - nummereu 17

Everziech

Everziech	1
Wieërdsje vanne veerzitter	2
Harie spriek: ne kannârefant?	3
Tââlkroenkels: Mèèn rippetâse	5
Prèè èn wèè	7
Keukresep: Kenèèn op se sondaags	9
Verrevers: Stejelzèksels	10
De regenboogkleuren van de Limburgse taal (deel I)	12
Aa Hesselse wieërd	18
Antwoarde obbe kwisvraoge vanne twejdaagse van 't Hessels . . .	19
Lejfdèn ès ...“mieër haiku's vir him	20

Wieërdsje vanne veerzitter

Bèsde vrien èn vriendinne,

Wa ne neddzjige zeumer weur miech ta! As ta de veelbespreuke klim-maâtveranering ès, hêb iech lejver wèè 't vrieger weur ... ma genoeg geklaag, oggustus hêt toch t'fén èn d'aner gouedgemaak!

Èn deze nummereu offereren v'oech nog 'ns e wetenschappelek artejkel. Bèda 't braa lèèvig ès, hêbbe ve't èn tweje mutte kappe; 't vervolleg ès dus virre vollegende nummereu. Vaarder krèg dzje ouere Hesselse Ka.l wèè dzje da van oas gewiend zèèt: Harie spriek, tââlkroenkels (moe de schrèèfster heer beklaag maak - dzje lieès zellef mar), e resepe, nen haikoe, aa Hesselse wieërd, ...

Lidgeld 2013 : €10

'n Aner zaak néû. Bèda al dejerder wieërt (poskoste, drèkkoste, wa weet iech al), kunne ve ni aners as 't lidgeld (liechtekes) opsloan. Vanaaf néû betââl dzj'as gewóéen lid €10 (tíén euro). Doavir krèjje'n lederesepe, 4 nummereus Hesselse Ka.l, alderlee ènformâse ever 't Hessels, ...). Da's tus seker de kop ni aaf; dzje drènk èn 2013 gewóéen 'n pient mènder èn dzj'hêt 't al trèk verdejend.

Gewóéen lid: €10

Steunlid: mieër as €10

Jeuglid: €5

Béütelands lid: €20

Harie spriek: ne kannârefant?

Stevan

't Lieëve va ne mins ès vol verrassinge. Iech, dieën al zoe lang mejdraat èn dees jâardse sirk, mut ta zeker wete, ma toch stoan iech aaf èn téû nog stoemverbââs ever wa hèè allemoal vir m'n vejt gebeert.

Pak néû dieë schóéene noazeumerdaag ènd oggustus, toen ze hèè, obb'n pâr mèèter vir miech, 'n roas kóéej begoste te beuen. Iech haa al schriek ta ze miech toa weun ènstieëke, ma al rap bleek ta 't ni vir miech bedoeld weur, ma da 't wir e moddern kinswerrek goenk wieëre. "Konseptuweel kins" heet ta allewèèl, zoe't schènt. Ma toen kwaam de echte verrassing pas: doa woart èn dee gejóéel e zwiekske gehange wèè èn 'n echte veugelkóéej èn doa-op kwaam ... ne klene eulefant èn éúterst labbiel ieëvenwiech! Iech hêb te errem bíes mar derek imgediép tot "kannârefant"! Da ès mèn diechter-lèèke vrèhèèd, dee loat iech miech nóéet aafpakke! 't Schènt ta ter ènne stad everal van dee bíeskes stoan tot ten íeste novvember èn da da ès vir geld èn te zamele vir de bedrèegde eulefante, want ze zulle per obbod verkoch wieëre noa de tentóéenstelling.

Alla bonnéûr dan mar, euch al bèn iech e bield, m'n hart ès ni va stíén,
iech sal m'ne néûe gebouer mar akseptere, èn novvember bèn iech
hèè toch trèk hieër en míéster!

Iech mut te mans onder oechlejs wel verwittige: as dzje dus 'ns liech
âangescheuten éûd'íén vanne kaffees hèè-achter koemp èn dzje zejt
nen eulefant èn 'n roas kóéej, dénk tan ni derek ta ze ejt èn ouer bejer
gedoan hèbbe: dee bíés stíét hèè ech, dzje hallussineert ni!

Santee!

Harie

Tâalkroenkels: Mèèn rippetâse

Monique Cox

Lèsdes hèb iech nog vertèld da'ch 't vrieger as klee kènd ni kos loate van 'ns aaf èn téû allién op wandel te goan. Iech mut téûgieëve da't menne schunste kant ni weur, gezejen den ambras moe mèèn femieldzje ni tege kos (nieks gewiend zeker?).

Ma da ze miech ta bè'n schroebzieëg op èllek femieldzjefés wir as woapefèèt nummereu fén èn m'n hart beuere, da's ter ever, vèn iech, ma iech stoaan bè da gedach euch híelegans allén!

Iech vertèl oech wa miech néû wir everkwaam. De zeuen va mèène noenk Fernand tréûde (dzje weet nog: noenk weur m'ne reddingspos van dins èn dieën teed). Vieë noa de fíes zonder noa te dènke (iech toch ni). Doa begos 't toch wir zeker: "Ha, 't weglóéperke, oech hèbbe ve

kort bè de deer gezatte, dan kujje weg ajje wielt. Goued dajj'ouer ventsje mejhèt, noenk Fernand hèt vandaag aner ketsjes te gíésele.

Touen kwaam m'ne lejfste nieëf bènne: "Mèdske, ajje Gènk nog ni kènt, pak mèène gieële cabrio, zoe rèèn ter èn Gènk ni veel, dan vènne v'oech rapper trèk."

De vollegende vroug of iech blèèf tot noa de sop of tot noa den des-sèèr.

Zellefs me zèsterke, dee ter èn mèènen éûtbrieëktèèd nog ni ins weur, begos miech persejs èn d'óég te hage of ze miech op èlleke moment mos ènhage, fuj, fuj, moe hèb iech ta an verdejend?

Mèènen egesten allerlejfste zejen iech bè al da gedouen dènken èn z'n ege, wa hèb iech toch vir nen dissident vanne stroat gehââjld!

Touen vond iech ta de moat vol weur èn iech vroug him: "Zèk néú'ns ieërljik èn peblejkelèk, hèb iech 't óéets nog gedoan, sènd ta ve getrêued zèn?" Dzje kunt nóéets ni ge-

líève wa'm zee: "Joa, twej kieëre hèt ze't nog gefliek. Wèè ze mos bevalle, ès ze miech ontsnap. Íés ès ze nog lengs 't Hèllic Pâterke ge-goan èn lengs Van Veldeke èn vir da ze't mouederhéús gevonnen haa, weur 't bekan te lâât èn stond iech toa al te wachte wèè ne kóéetèèl".

Mâ 't ès goued gekeume, twej schóéen kènger, zonder mèèn aafwèèkinge!

Zoe, néú weet alleman 't èn gíe da geschamp meschin gedoan zèèn. Iech heup 't, de res va me lieëve bè m'n kèngerzondekes èn m'ne rèkzak mutte rondslepen ès zwoar, nimp ta va miech âân!!!

Prèè en wèè

Marco Clerinx

Ënne verige nummereu van dit tèèdschriif hèt ten ottéûr van 't artejkel evere Voddekappel 'm ter en verband bè de wieërd wèè en *prèè* braa gemekkelek vanaaf gemaak bè te zègge da Marco da mar mut èkspliekere.

Iech hèb tus ni aners gedaard as ter m'n bejk 'ns op noa te sloan en iech bèn totte vollegende konstattâses gekeume:

1. Wèè

Da ès 'n aad Hessels woord vir "wilg". Ënne middeliéve sprouke ze va *wîde*. Ën 't Dèèts wieërd ta woord ten anere allewèèl nog altèd gebrèèk: *eine Weide* ès 'n wèè (een wilg).

Van 't woord wèè wjâart ter en oas diallek euch nog 'n addzjektejf (e bèèvouglek naamwoord) aafgeleed: wèèè. Zoe zeen ze tege kloenke va "wilgenhout" wèèè *kloenke*.

2. Prèè

Da ès 'n dieke stevige vreu of mèdske, e mèdske da braa sterrek ès vir eren aderdoem.

'n *Gezon* *prèè* wieërd tan wir gezeed vir e ferrem mèdske, ién dee ter zeker meug zèn, moevan de manslej gjâân "'ns de moat zeuen wille

neme". 'n Aner kombinnâse ès 'n *verzaajde prèè*, 'n vreu dee al hèt wa ze wielt èn toch ni kontent ès.

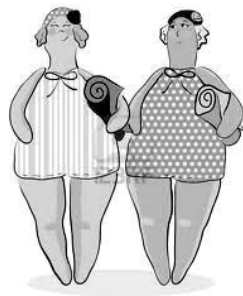
't WNT (Woordenboek van de Nederlandsche taal) gief o.a. as betié-kenis op: "1. dood dier => dood menselijk lichaam 2. als vergelijking a. benaming voor monsterachtige en helse wezens b. benaming voor een levend dier c. verachtelijk menselijk wezen. In het bijzonder als schimpnaam voor een vrouw. Zelden, schertsend, in gunstige zin: Myn liefje, myn diefje, mijn myn zuikerde prij."

Èn 't WNT wieërd ter euch nog op geweze da *prèè* femieldzjen ès van 't Franse *proie*, 't Èngelse *prey*, èn dus euch bèt oas *prooi* (cfr. betié-kenis 1. dóéed minselek liechaam).

Oas konklejze kan dus zèn:

De wèè anne voddekapel wieërd *prèè* geniémp: betiékenis 2 a (WNT) "benaming voor monsterachtig en hels wezen (in magische sfeer)"

Ènne betejteling 'n *gezon prèè* ès tee *prèè* dan wir 'n benaming vir e vreumes.

Bibliografie:

Duden, Deutsches Universalwörterbuch, 1996,
Mannheim-Leipzig-Wien-Zürich

Staelens, X., Dieksjenèèr van 't (H)essels, 3e verbeterde druk, Hasselt,
1989

WNT (Woordenboek der Nederlandsche Taal), 's Gravenhage/Leiden,
1863-1998

Keukresep: Kenèèn op se sondaags

Zoe ech aad Hessels, waard gekeuk bè de femiel-dzje Stellingwerff rond 1900.

Begènt drèè daag op veerand, stonderdaags dus.

Lèk e (taam) kenèèn, èn stèkke gesneen, bè 3 kréûdnieëgel, 2 lorrejerblieëdsjes, íéne jéûen èn

stèkskes èn e pââr lepels appel-eek betíén èn 'n dejpe koemp. Schènk ter witte wèèn op tot alles onderstíé. Zèt tee koemp doenkel èn oure kejele kalder.

De zondaagmèrrege meug 't kenèèn éút te koemp, loat 't goued éútlekken èn dríég 't nog effekes aaf. Loat 150 gramme stèkskes vèt spek èn híéte beueter sissen èn lèk te stèkskes kenèèn terbèè. Loat ze ron-nemedim bréûn wieëre, pieëper èn zaat terop. Blèsse bè e bietsje wâ-ter, giet de "gezifde marinade" terbèè, 10 zèlleverjènkes (vosse) èn 4 lepels appelstróép.

Zèt ten dèksel obbe pan èn 't vejer híél leeg.

Keuk te petatte. Dient op bè appelkompot of vosse grejente.

Lek ouer déûmen èn viengerkes mar aaf.

Verrevers: Stejelzèksels

'n Tââl bestíe ni allíén éút wieërdsjes dee ege zèn an heer èn an heer allíén, doa zèn euch altèèd éútdrèkkinge dee vir heer tiepis zèn èn dee dzje ni zoumar kunt vertâlen èn 'n aander tââl. Dazellefde finnommeen spielt ziech euch aaf èn bepââlde beroepe, of stejele, èn íéne stejel kèn iech bezonder goued, da vanne verrevers. Iech keum éút 'n fammielzje va verrevers èn da hèt ziech euch èn oas "priveetââlke" aafgespejgeld.

Iech hêb miech 'ns an 't dênke gezatte (joa, da gebeert euch aaf èn téú) èn kwaam al rap tot te íéste vons: "*Da pak gin verre!*". Da wíelt zouveel zègge as "*da gíe ni lèkke, da zal ni wèrreke*". Ma verrevers verreve ni allíén, ze tappeseren euch, ze plammure kóéeter téú èn mène pa sneet euch glâås op moat vir as ejmand 'n réút of 'n everliech kappot haa. Néú mut dzje wete da vir glâås te snèèn dzje e híél scherrep apparrââtsje, ne glâåsnèèr geniemp, nóéedig hèt èn da lede tot te vollegende éútdrèkking : "*Ze (of hieë) hèt 'n nâås vir glâås te snèèn*". Da wíelt tus zègge da Menieër of Medam gezejgend ès bè 'n ferrem scherrepe nâås.

As ejmand e gou pak slieëg gekregen haa èn nogal geblèsseerd weur, dan zeen ze téús: "*Hieë weur nogal getappesseerd!*" Da kos nattejerlek euch zèn da'm va zèène villeu gedonderd weur bè e stèk èn z'n kl...!

Ne slechte verrever va zèène kant kun dzje herkènne an de kwalletèt va ze werrek: plakke verref obbe grond ès ginne reklam vir Menieër, da spriek vazellef. Ma euch *verrefette* moch 'm ni achterloate! "Verrefette?", zèk dzjieë verwonderd ... Awwel, da zèn van dee aafloépende "beekskes" verref, èèndigend èn 'n drèp, èn da krèg dzje as dzje te veel verref obb'ouere bossel nimp. Da hèt tus nieks te make bè 't woord da begient bè 'n s èn èèndigt op 'n x ...

Euch ejt vir de vreulej: "*Ze hèt eer nogal geplammuurd*", weu zègge da Medam nogal 't ién èn 't aander op heer geziech gesmieërd haa èn ni obb'e pââr gramme pujjer gekeken haa. Èn as Medam 't híélemaal te bont gemaak haa bè heer tattoeaasj, dan zeen ve al 'ns da ze "*geverref weur wèè ne kèrrehèllige*".

Tot slot nog dit: as ejmand tréût bè e medske da dur nen anere zwanger gemaak ès, woart van da mèdsken euch al 'ns gezeed: "*dur den iéne geverref èn den aandere hèt 't mutte vernisse!*"

Dzje zejt, zou 'n beroepstââl hèt heer ege gehèeme, da ès tus allemaal zoumar gin hoarsnèèn, èn doa-bèè zitte ve al bèè 'n aander beroep, de kwafféûrs. Wieë nimp te haas op vir euch ever 'n aander beroep e bíémke op te zètte ? Ouer pennevrèchte zèn al-tèèd willekoem bè: leo.schruers@telenet.be. Iech bèn kerjeus !

Leo Schruers, de klene vanne verrever

De regenboogkleuren van de Limburgse taal (deel I)

Ulrich Maes

Opmerking van de redactie:

Op enkele plaatsen hebben we ter attentie van de Hesselssprekende lezer de variant in het Hasselts dialect tussen haakjes bijgevoegd of een specifieke opmerking toegevoegd.

Wat ons bindt

De zogeheten tweede klankverschuiving, waarbij de Germaanse *p, t, k* verschoven zijn tot *pf/f, ts/s, ch* komt voor ten zuiden van een grenslijn die dwars door Duitsland loopt (ten zuiden van Eupen, ten westen van Kerkrade en Vaals, ten noorden van Aken, ten zuiden van Düsseldorf, ten noorden van Kassel, ten zuiden van Berlijn). Vgl. Nederlands (Nederduits) *pijp, dat, tijd, maken* >< Duits (Hoogduits) *Pfeife, das, Zeit, machen*.

Limburgse dialecten worden gesproken in een gebied:

- ten noordwesten van de Hoog/Nederduitse grenslijn (en zijn dus Nederduits van aard, in tegenstelling tot de Ripuarische dialecten van de regio Keulen / Aken)
- ten zuidoosten van Wuppertal / Duisburg / Venray / Meijel / Lommel / Tessenderlo / Boutersem (deze reeks plaatsen spreekt vnl. Brabants dialect).

Door hun opmerkelijke ligging zijn de Limburgse dialecten mengdialecten. In de volksmond heet het, dat Limburgse dialecten "sterk op het Duits lijken", en dat de oostelijke Limburgse dialecten merkkelijk

méér "Duitse trekken" vertonen dan de westelijke, die toch nog "wat Nederlandse" klinken.

Dit gemengde karakter vindt zijn oorsprong in de middeleeuwse politiek: op het einde van de 9de eeuw werden zowat het hele huidige Nederland en Vlaanderen ingedeeld bij het Oost-Frankenrijk, het latere Heilige Rooms-Duitse Rijk. Het taalgebruik van het toenmalige centrum van de culturele, religieuze en politieke macht, nl. Keulen, vond ook ingang bij de nochtans niet Hoogduits sprekende bevolking van de westelijker gelegen rijksgebieden, wier dialect (al of niet sterk) beïnvloed werd door algemeen Hoogduitse en specifiek Ripuarische elementen. Of eenvoudiger: het was in die tijd tot op een boogscheut van Leuven in Vlaams-Brabant erg hip om een mondje pseudo-Keuls te spreken.

Welke **Hoogduitse elementen** zijn kenmerkend voor al de Limburgse dialecten?

1. Woorden met Hoogduitse klankverschuiving:

In het hierboven beschreven gebied (met uitzondering van de dialecten noordwaarts vanaf Venlo) zegt men *ich* (Hss.*iech*) voor *ik*. Ook *auch* (Hss.*euch*) i.p.v. *ook* is algemeen verspreid in het Limburgs: alleen de dialecten rond Diest / Tienen, Borgloon / Tongeren en de dialecten noordwaarts vanaf Venlo behouden nog de oude onverschoven vorm. Sporadisch komen nog andere geïsoleerde gevallen van overname voor.

2. Hoogduitse (of erdoor beïnvloede) voornaamwoorden:

In het ganse Limburgse dialectgebied heeft men voor de woorden *u*, *uw*, *mij* de Duitse types *euch* (Hss.*oech*), *euer* (Hss.*ouer*, *ur*), *mich* (Hss.*miech*) ingevoerd. Ook het Duitse persoonlijk voornaamwoord van de 3de persoon mannelijk enkelvoud komt na een vervoegd werkwoord of een voegwoord (bijv. komt *er?*) algemeen voor.

3. Hoogduitse woorden:

Slechts enkele voorbeelden: *kwakvros* (Hss.*kwaakvos*) vgl. Dts. Frosch >< Nl. kikvors), *nak* (vgl. Nacken >< nek), *naos* of *naas* (Hss.*nââs*) (vgl. Nase >< neus), *wae?* of *wiê?* (Hss.*wèè?*) (vgl. wie? >< hoe?), *zieëg* of *zaeg* (vgl. Säge >< zaag), *bieë* of *baeje* (= *beden; vgl. beten >< bidden), *strikke* (Hss.*strieke*) (vgl. stricken >< breien). Sommige van deze woorden komen zelfs tot in het oosten van Vlaams-Brabant voor.

In tegenstelling tot wat maar al te graag onder dialectliefhebbers wordt aangenomen, zijn er nauwelijks **“typisch Limburgse” eigenaardigheden** te vinden die daadwerkelijk in alle Limburgse dialecten en niet daarbuiten voorkomen. Dit zijn de voornaamste:

1. Regressieve assimilatie bij het achtervoegsel *-te*:

Bijv. *iech wèrgkde, vèzde* (ik werkte, viste); *ene gelabde schoên* (Hss.*ne gelabde schouen*) (een gelapte schoen); *lengde, heugde* (Hss.*hiégde*) (lengte, hoogte). Dit fenomeen is inderdaad over het gehele Limburgse dialectgebied verspreid.

2. Rekking naar analogie:

Naar analogie van de meervoudsvorm met lange klinker (dagen, hoven, smeden, bladen, schepen, sloten,...) worden woorden als dag, hof, smid, blad, schip, slot,... in het Limburgs gerekt tot *daag, hoof* (Hss.*heuf*), *smeed, blaad* (Hss.*blââd*), *scheep, sloot* (Hss.*sleut*) en varianten. Enkele vormen als bijv. *smaal* (Hss.*smââl*), *hool* (Hss.*heul*), *graas* (Hss.*grââs*), *groof* (Hss.*greuf*) reiken zelfs tot in het oosten van Vlaams-Brabant.

Wat ons scheidt

Nogmaals: Limburgse dialecten zijn mengdialecten. Zeker vanaf de 13de eeuw verspreidde het hertogdom Brabant dankzij zijn positie als grootmacht in de Nederlanden niet alleen eigen lokale taalphenomenen,

maar ook ontwikkelingen uit het graafschap Vlaanderen die daardoor kenmerkend werden voor de hele dialectengroep waaruit de Nederlandse standaardtaal is ontstaan. Algemeen “Nederlandse” en specifiek Brabantse invloeden komen bijgevolg gradueel verspreid over het ganse West-Limburgse dialectgebied voor. Ze worden meestal slechts tegengehouden door de grens met het Oost-Limburgs, de **Genkerbarrière**.

De naam van deze grens spreekt boekdelen: nergens anders in het Limburgs loopt er een duidelijkere scheiding tussen west versus oost, Nederlands versus Hoogduits, Brabants versus Ripuarisch. De Genkerbarrière wordt gevormd door een bundel lijnen die zich (meestal) net ten oosten van Budel van de uiterste grens van het Limburgs losmaken, tussen Bree en Peer doorlopen, daarbij (meestal) net ten oosten van Grote-Brogel blijven en tot slot ofwel ten westen ofwel ten oosten van Genk en Tongeren op de taalgrens belanden.

De Genkerbarrière loopt niet toevallig dwars doorheen het eertijds dunbevolkte heidegebied ten noorden van Genk. Eenmaal voorbij Genk, in het veel dichter bevolkte zuiden van Belgisch-Limburg, moesten zowel oostelijke als westelijke fenomenen dorp na dorp proberen te beïnvloeden, wat een geschakeerd overgangsgebied opleverde. Ze bestaat (van west naar oost in het overgangsgebied) voornamelijk uit:

1. de *sch/sj*-lijn:

Oostwaarts vanaf de Genkerbarrière en haar afsplitsing Genk/Kortessemssem wordt *sch* aan het begin van woorden als *schuren* (Hss.*schouere*), *school* (Hss.*scheul*),... net zoals in het Duits als *sj* uitgesproken.).

Dit Hoogduitse element is niet in alle Limburgse dialecten doorgedrongen: ook een klein deel van het Oost-Limburgs rond Weert kent dit fenomeen niet, net als de dialecten noordwaarts vanaf Venlo.

2. de *jij, jullie/du, ihr*-lijn:

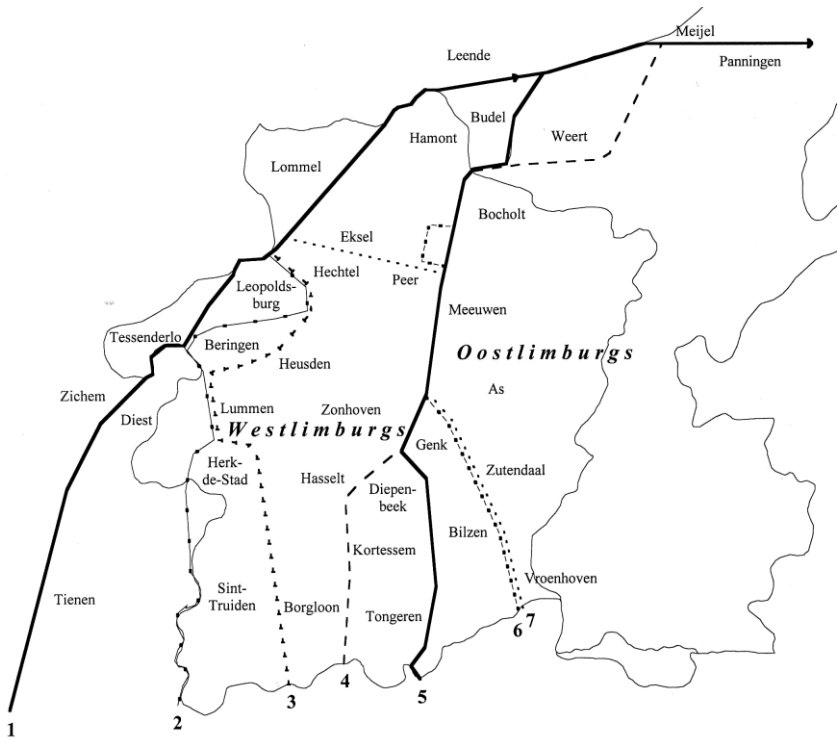
Ook het Middelnederlands gebruikte nog een "dubbel type" van persoonlijk voornaamwoord: *du, ghi*. De oude meervoudsvorm werd later echter de nieuwe enkelvoudsvorm: *ghy, ghylieden*, in modern Nederlands *jij, jullie*. Dit "eenheidstype" rukte op tot in het West-Limburgs (rond Hasselt, Sint-Truiden, Borgloon en Tongeren *zjieë, zjieëlis* (Hss. *dzjieë, dzjielejs*) en varianten; ten noorden en ten westen van dit gebied zegt men *gàè, gelle* en varianten). Slechts ten oosten van de Genkerbarrière en haar afsplitsing Genk/Bilzen gebruikt men nog het oude type met vormen als *dich, gae* of *doê, geer* en varianten.

3. de *boek, brief/book, breef*-lijn:

De oude Germaanse *oo* en *ee* bleven slechts behouden ten oosten van de Genkerbarrière, de afsplitsing Zutendaal/Vroenhoven en in een klein West-Limburgs grensgebiedje (Kaulille/Grote-Brogel). Ten westen treft men in deze woorden allerlei variëteiten, soms tweeklanken, aan (bijv. *boewk, boê(w)k* (Hss. *bouk*), *bri-jf, briê(j)f* (Hss. *brejf*) en varianten).

4. de *huis, kruis, wijn/hoês, kruûs, wiên*-lijn:

De noordelijke punt van het West-Limburgs (Eksel/Budel/Grote-Brogel) niet te na gesproken, heeft men slechts ten oosten van de Genkerbarrière en haar afsplitsing Zutendaal/Vroenhoven nog de oude klanken bewaard: *hoês, kruûs, wiên*. Ten westen gebruikt men allerlei "nieuwere" variëteiten, soms tweeklanken (bijv. rond Sint-Truiden *haas, kräös, wàèn*; rond Tienen *haas, kraas, wàèn*; rond Borgloon en in de regio Zonhoven/Hechtel *haos, kräös, waen*; rond Hasselt *héûs, krèès, wèèn*; rond Tongeren *haaws, kraajs, waajn*; rond Riemst *hoos, kreus, ween*; in Genk en Bilzen *hous, kreis, wein*).

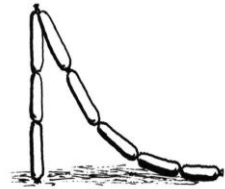
Legende bij het kaartje, getekend door Ronny Keulen:

1. ik/ich (Hss. *iech*)
  2. Getelijjn
  3. geen/wel tweetonigheid
  4. sch/sj
  5. jij, jullie/du, ihr
  6. boek, brief/book, breek (Hss. *bouk, brejf*)
  7. huis, kruis, wijn/hoês, kruûs, wiên (Hss. *héûs, krèès, wèèn*)
- (4+5+6+7 = Genkerbarrière)

Aa Hesselse wieërd

Xavier Staelens

ieëlwoskes (meervoudsvorm) zijn aaneengeregen braadworsten. Voor de oorsprong moet gedacht worden aan het Nederlandse *haal* “getakt ijzer of ketting waaraan een ketel boven het vuur hangt”, hetzelfde woord als *hangel*. Het woord houdt verband met *hangen*. Misschien werden deze worstjes vroeger wel in de schouw gehangen om te drogen.

hel

1. “hard, luid”: *roep mar ni te hel!*
2. “hard”: *'n hel gekeuk eeke* “een hardgekookt eitje”
3. “goed gezond, wakker, levendig”: *nen helle*.

Hel komt in de genoemde betekenissen ook in het Rijnlands voor en is hetzelfde als het Duitse *hell*.

hèllepe (meervoudsvorm) is een helpzeel, een over de schouders gedragen hulpriem met lussen aan de uiteinden om het kruien van zware lasten te vergemakkelijken. We vinden het in vrijwel alle Vlaamse idiotica terug alsook in het Rijnlands (*Hülfe, Hälpe, Help*).

gengig “gangig, goed passend na gebruik” (gezegd van schoenen): *noa e pââr wieëke zèn dee schouen gengig* “na een paar weken zijn die schoenen ingelopen”. *Gengig* staat ook in bepaalde idiotica en komt overeen met het Duitse *gängig*.

Antwoarde obbe kwisvraage vanne twejdaagse van 't Hessels

Monique Cox

1. Wa ès ne zemelekníeper? **b - een vitter**
2. “Dieën hèt bollen onder z'n errem” wielt zègge: **b - hij is lui**
3. “Dee vreu ès dzjuus e melepjâârd” wielt zègge:
a - het is een grote, struise
4. “Wieë ès an me retiekuleke gewiës, 't ès kappot”. Wa ès toa kappot? **b - mijn handtasje**
5. Wieë zit: “Bieëter snéu obb'ouer daak as gin panne?”
b - een grijsaard
6. Wieë kan va stront bróéed make? **b - een nietsnut**
7. Wa ès 'n tejlèbèèske? **b - een flauw vrouwtje**
8. Wa betíekent: “Hieë ès te zèènes 't schaarkiekske?”
b - het nakomertje
9. “Iech hèb 'n foenkelnéu ieëtkamer”. Wa hèb iech?
b - een nieuw gebit
10. “Z'n joenkmanbroek verbranne” wielt zègge:
a - op trouwen staan
11. “Hieë ès hejmele”. Wa ès 'm douen? **c - gestorven**
12. “'t Klieërt op achter Ulbeek” wielt zègge: **c - het wordt mooi weer**
13. “Iech trieëden obb'n bejzap”. Moe trieëden iech op?
b - een meikever
14. “De djzatten hèbben óéere” wielt zègge:
b - er luisteren kinderen mee
15. “Néu geij me kesken éút” wielt zègge: **a - ik begrijp het niet**
16. “Da's nen echte lilleke nèrrek” wielt zègge: **b - een brompot**

Lejfden ès ...

“mieër haiku’s vir him ...

oasemp euch vir miech
lieëvesloch va lejfde
gief mèn hartsje stróém

obb'al mèn boste
hèt dzje zallef gesmieërd
nóéets gin pèn nemíé

iech e wènterkènd
dzjieë broch miech ten opgank
èn 't zeumert mar voars

lejfde, wa ès ta
vrieg miech me gezond verstand
iech weet wa da ès

kiek èn mèn óége
doa hange spejgelkes èn
dzje zejt oechsellef

iech bèn ter slaaf van
ze wieëre nog malser
ouer erremkes

Monique Cox

Aktivvetèete

Zondaag 25 novvember om 15 o. i.s.m. 't Stadsmus: Hessels ouer:
onderwerrep nog ni bekend

Oaze wienkel

-Plekker "Vieë kallen Hessels": €1 (evere pos €2,5)

-Spellinggids: € 2,5 (aafgehâald of èn Uit in Hasselt), evere pos €4,5

-Grammèer van 't Hessels: € 25 (aafgehâald of bè Standaard Boekhandel + Uit in Hasselt), € 32,50 (evere pos) of € 45 (evere pos vir 't béûteland: Nederland, Frankrek, Luksemburreg, Dèètsland)

Lidgeld:

Gewóéen lid: € 10

Steunlid: mieër as €10

Jeuglid (tot 25 joar): € 5

Béûteland: € 20

Te storten op rieëkening BE91 979-2463483-76 va Veldeke Hasselt vzw, A. Orteliuslaan 4, 3500 Hasselt bè de zjuuste vermelding va wajje gjâân hêbbe wielt.

Naam, adres en e-mail ni vergieëten asteblejf!

Veldeke Hasselt vzw,
Veriëneging virre bescherreming, behaag èn
premeuse van 't Hessels

lech goan no téûs
dzjieë gut no toueres
hieë gíe no te zèènes
zèè gíe no teres
vieë goan no téûs
dzjieëlejs gut no toueres
zèè goan no tinnes

vir

Hesselse Ka.1 te lieëze